

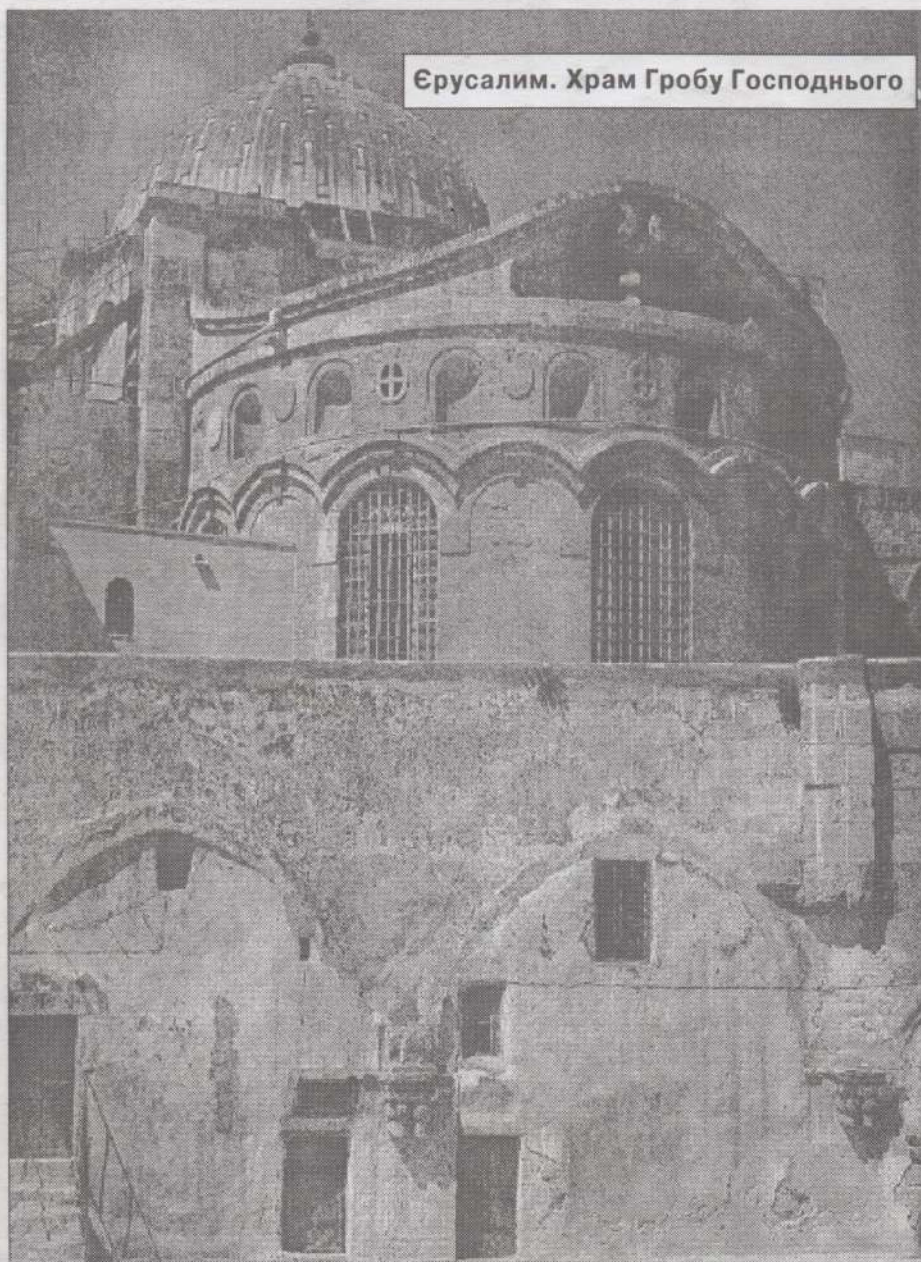
12/3

БЕЗ ПОР.

ІСТОРИЯ

В ШКОЛІ

ІСТОРІЯ
ЦЕНТРАЛЬНИЙ САЛ

Єрусалим. Храм Гробу Господнього

№1
січень
2000

**Науково-методичний
журнал для вчителів**

ІСТОРІЯ В ШКОЛІ

№ 1'2000

Науково-методичний журнал. Індекс видання 74654. Виходить щомісяця.

Свідоцтво про державну реєстрацію — серія КВ №1376.

Видавництво «Етносфера» 03035 м. Київ, а/с 59, т. (044) 276-88-29.

Видавець: Національний педагогічний університет ім. М.Драгоманова.

Виданню часопису сприяють:

Інститут історії України НАН України,

Інститут педагогіки АПН України,

Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів,

Творча спілка вчителів України,

Міжетнічна педагогічна асоціація України.

Редакційна колегія:

Володимир Абаїмов
Роман Арцишевський
Юрій Войцеховський (шеф-редактор)
Дмитрій Зленко (Мюнхен)
Людмила Калініна
Борис Кобзар
Омелян Коваль (Брюссель)
Володимир Комаров
Фелікс Левігас
Ольга Малій

Петро Панченко
Павло Полянський
Олександр Ресніт
Владислав Анджей Серчик (Варшава)
Володимир Сотніченко
Геннадій Стрельський
Олександр Сушко
Людмила Томілович (редактор)
Федір Турченко
Рафаель Шамелашвілі
Галина Швидько

© «Історія в школі» 2000

Зміст

Слово до читачів	
Ю. Войцеховський. На рубежі тисячоліть.....	1
Університет знань	
Уюньтна. Школа та педагогіка в Китаї (до створення КНР).....	2
Творча майстерня	
Л. Ржепецький. Формування в учнів історичного мислення засобами фольклору (на прикладі навчального курсу з історії України для 5 класу).....	7
С. Терно. Умови формування наукових понять у учнів на уроках історії.....	9
В. Комаров. Економічна освіта дев'ятикласників на уроках вітчизняної історії кінця XIX — початку XX ст.....	13
Біля класної дошки	
В. Абаїмов, В. Сотніченко. Тема: «Облаштування повоєнного світу. Версальсько-Вашингтонська система». (10 кл., частина друга).....	17
Л. Ланчуковська. Історія України: завдання, запитання, тести та дидактичні матеріали. Тема: Україна в добу національно-визвольної боротьби та гетьманщини (сер. XVI — кін. XVIII ст.)...25	
М. Александра, О. Бардаш, О. Хоменко. Гуманістичні ідеї у комедіях Арістофана. (Методичні поради вчителю історії, 6 кл.).....	28
Н. Загребельна. Урок: «Зміцнення Київської держави в середині X ст.».....	32
Кабінет історії	
Р. Щур. Прообраз української державної символіки — синьо-жовтий прапор.....	36
П. Круль. Розвиток національного духового інструментального мистецтва (XVIII — поч. XIX ст.).....	37
Кабінет правознавства	
І. Коляда, Н. Загребельна. Теми: «Виникнення та історичний розвиток держави і права», «Основні етапи розвитку української державності».....	39
Шкільна каплиця	
В. Докаш. Глобальні проблеми сучасності в контексті апокаліпсичних пророцтв.....	42
Наша книгарня.....	44

19

2 Зленко

24

нути на уроці евристичну бесіду. По-перше, вчитель наводить численні факти, коли царський уряд навмисне знижував ціни на ту продукцію, яку він еспортував. Тим самим уряд Російської імперії намагався зберегти за собою зовнішні ринки. Але це призводило до того, що на подібній торгівлі, тобто значному зниженні цін, втрачалися величезні капітали. Незважаючи на це, уряд йшов на широке застосування демпінгових цін у зовнішній торгівлі. Досвід викладання вітчизняної історії переконливо свідчить про доцільність введення саме в цей момент в активний словниковий запас учнів такого поняття, як «демпінг». Під час співбесіди вчитель спеціально наголошує на тому, що навіть широко застосовуючи демпінгові ціни і втрачаючи величезні прибутки, уряд Російської імперії все-таки експортував сільськогосподарську продукцію. Виникає питання, чим це пояснити. Один з дев'ятикласників висловив думку про те, що уряду Російської імперії конче була потрібна валюта, яка використовувалася для закупівлі промислових товарів. Тоді вчитель звертається до учнів із таким запитанням: «Невже власна промисловість не могла задовольнити внутрішні потреби тогочасного суспільства? Чим же пояснити саме таке становище у промисловості?». Деякі школярі при цьому пригадують, що промислова продукція дуже часто не знаходила збуту, оскільки у найбільш масового споживача — селянства не було відповідних коштів. Внаслідок реформи 1861 р. селяни були позбавлені значної частини орної землі. Вони змушені були також виплачувати величезні гроші як викуп за землю та власне звільнення від кріпацтва. Замість того, щоб спрямовувати свої гроші на купівлю промислових товарів як для власного вжитку, так і господарчого призначення, вони мусили віддавати кошти поміщикам. Останні використовували їх вкрай непродуктивно, зокрема, для придбання предметів розкоші закордонного виробництва. Таким чином, внутрішній ринок виявлявся надзвичайно вузьким. Таке становище вкрай негативно впливало на розвиток промисловості. Але, як зауважує вчитель, була ще одна причина відставання вітчизняної промисловості кінця XIX — початку XX ст. порівняно з передовими країнами Західної Європи та Америки. Для того, щоб з'ясувати причину відставання промисловості, пропонується для розв'язання таке пізнавальне завдання.

6. Один з тогочасних вчених економістів, який вивчав використання вільнонайманої праці в промисловості України кінця XIX ст., писав, що всі підприємці в один голос скаржаться на надзвичайно високу дорожнечу

вільнонайманої праці. Але, як зауважував той же вчений, як тільки справа дійде до впровадження машин, які повинні замінити дорогу працю найманих робітників, виявляється, що наймана праця настільки дешева, що навіть неварта того, щоб бути заміненою машинами. Чим пояснити таке становище з використанням вільнонайманої праці у промисловості України в кінці XIX ст.? До яких наслідків могло це привести?

Вирішуючи це завдання, дев'ятикласники зустрічаються із таким протиріччям, яке вони досить довго не можуть не тільки пояснити, але й навіть зрозуміти. Суть проблеми в тому, що в одних випадках вільнонаймана праця була занадто дешевою, а в інших — дуже дорогою. Спочатку вчителю потрібно переконатися в тому, що школярі усвідомили проблемну ситуацію. Потім він пропонує учням пригадати джерела поповнення армії вільнонайманих робітників в Україні після скасування кріпацтва. Діти вказують, що основним джерелом поповнення армії найманих робітників було селянство, яке внаслідок реформи розоралося. Не маючи можливості прожити в селі, селяни йшли на заробітки в місто. Таких робітників було дуже багато. Тому підприємці мали можливість наймати робочу силу за дуже низьку плату. Крім того, вони постійно знижували її. Машини ж та різноманітні механізми коштували доволі дорого. До того ж вони потребували високої кваліфікації працівників. А праця кваліфікованих робітників коштує значно дорожче, ніж праця малокваліфікованих. В кінці XIX — на початку XX ст. робочої сили було дуже багато. Саме тому в одних випадках підприємці вважали вільнонайману працю занадто дорогою, а в інших — доволі дешевою. Подібне становище виникло в результаті того, що в ті часи в Україні існувала велика армія резервної робочої сили, яка постійно поповнювалася вихідцями з села. В результаті нові технічні досягнення впроваджувалися у виробництво досить повільно, що приводило до технічної відсталості промисловості України порівняно з передовими країнами Європи та Америки.

Висвітлюючи питання, пов'язані з економічною кризою 1900—1903 рр. в Україні, дев'ятикласникам можна запропонувати такі пізнавальні завдання.

7. На початку XX ст. в Україні вироблялося 56% всього чавуну Російської імперії, 99,5% коксу, 63% соди, 71% цукру, 45% рейок, 57,2% залізної руди та 67,7% кам'яного вугілля. Які висновки можна зробити на підставі наведених цифр?

8. У 1900—1903 рр. в Україні мала місце

